

MEIE NÕUKOGUDE KODUMAA EESTI

SUNDLUSKIRJALAG

PUNALIPULINE
BALTI LAEVASTIK
SUURES ISAMAASÕJAS

(LUHIKE FAKTILINE MATERJAL)

RK
POLIITILINE KIRJANDUS
TALLINN 1945

11825

A-15891

i20350673

RK
KIRJALAINEN
TALLIN 1918

SELTSIMEES J. V. STALINI LÄKITUS RAHVALE

Seltsimehed! Kaasmaalased!

On saabunud suur võidu päev Saksamaa üle. Punaarmee ja meie liitlaste vägede poolt põlvili surutud fašistlik Saksamaa tunnistas end võidetuks ja teatas tingimusteta kapituleerumisest.

7. mail kirjutati Reimsi linnas alla kapitulatsiooni eelprotokollile. 8. mail kirjutasid saksa ülemjuhatuses esindajad liitlasvägede kõrgema väejuhatuses ja nõukogude vägede kõrgema ülemjuhatuses esindajate juuresolekul Berliinis alla lõplikule kapitulatsiooniaktile, mille täitmine algas kella 24-st 8. mail.

Tundes saksa peameeste hundikombeid, kes peavad lepinguid ja kokkuleppeid paberilipakaks, ei ole meil põhjust uskuda nende sõnu. Kuid täna hommikust peale hakkasid saksa väed kapitulatsiooniakti täitmiseks massiliselt relvi maha panema ja end meie vägedele vangi andma. See ei ole enam paberilipakas. See on Saksamaa relvastatud jõudude tegelik kapituleerumine. Tõsi, üks saksa vägede grupp Tšehhoslovakkia rajoonis hoiab ikka veel kapituleerumisest kõrvale. Kuid ma lootan,

et Punaarmee lähed korda teda meelemõistusele tuua.

Nüüd me võime täiesti põhjendatult ütelda, et on saabunud Saksamaa lõpliku purustamise ajalooline päev, meie rahva poolt saksa imperialismi üle saavutatud suure võidu päev.

Suured ohvid, mida me kandsime oma Kodumaa vabaduse ja sõltumatuse nimel, meie rahva poolt sõja ajal läbielatud loendamatud puudused ja kannatused, pinev töö tagalas ja rindel, mis toodi isamaa altarile, — pole olnud asjata ning neid on krooninud täielik võit vaenlase üle. Slaavi rahvaste põline võitlus oma olemasolu ja oma sõltumatuse eest on lõppenud võiduga saksa rööv-vallutajate ja saksa türannia üle.

Nüüdsest peale lehvib Euroopa kohal suur rahvaste vabaduse ja rahvastevahelise rahu lipp!

Kolm aastat tagasi teatas Hitler kogu rahva ees, et tema ülesannete hulka kuulub Nõukogude Liidu tükeldamine ning temalt Kaukaasia, Ukraina, Valge-Venemaa, Baltimaade ja teiste maa-alade äravõtmine. Ta ütles otseselt: „Me hävitame Venemaa nii, et ta enam kunagi ei suudaks tõusta“. See oli kolm aastat tagasi. Kuid Hitleri meeletud ideed ei pidanud teostuma, — sõja käik tegi nad põrmuks. Tegelikult juhtus midagi otse vastupidist sellele, millest sonisid hitlerlased. Saksamaa on täielikult purustatud. Saksa väed kapituleeruvad. Nõukogude Liit pühitseb võitu, kuigi ta ei kavats Saksamaad tükeldada ega hävitada.

Seltsimehed! Suur Isamaasõda on lõppenud meie täieliku võiduga. Sõjaajajärk Euroopas on lõppenud. On alanud rahuliku arenemise ajajärk.

Õnnitlen teid võidu puhul, minu kallid kaasmaalased!

Au meie kangelaslikule Punaarmeele, kes kaitses meie Kodumaa sõltumatust ja saavutas võidu vaenlase üle!

Au meie suurele rahvale, võitjale rahvale!

Igavene au kangelastele, kes on langenud võitlustes vaenlase vastu ja on andnud oma elu meie rahva vabaduse ja õnne eest!

KÕRGEMA ULEMJUHATAJA KÄSKKIRI

Punaarmee vägedele ja NSVL Meresõjalaevastikule

Nr. 371

22. juulil 1945

Nõukogude rahva poolt fašistliku Saksamaa vastu peetud Suures Isamaasõjas oli meie riigi Meresõjalaevastik Punaarmee ustavaks abiliseks.

NSVL vastu peetud sõjas püüdis fašistlik Saksamaa kallale tungi ootamatust ära kasutades ja tugevat armeed omades meie armeed ja meie laevastikku lühikese ajaga purustada. Armee jõududega, tegutsedes koos oma lennuväe ja Meresõjalaevastikuga, tahtsid sakslased saavutada ka valitsemist merel.

Teatavasti nurjusid saksa strateegide plaanid maismaal ja merel täielikult. Punaarmee, tegutsedes koos liitlastega, purustas täielikult hitlerliku armeed ja sundis ta kapituleeruma.

Punaarmee kaitse ja pealetungi ajajärgul kattis meie laevastik kindlalt mere äärde ulatuvaid Punaarmee tiibu, andis tõsiseid lööke vaenlase kaubalaevastikule ja laevaliiklusele ning kindlustas oma ühendusteede katkematu tegevuse. Nõukogude

mereväelaste lahingutegevus paistis välja ennast-salgava vastupidavuse ja mehisuse, kõrge lahingu-lise aktiivsuse ja sõjalise meisterlikkuse poolest. All-veelaevade ja pealveelaevade mereväelased, mere-lendurid, suurtükiväelased ja jalaväelased võtsid üle Vene laevastiku sajanditepikkustest traditsioo-nidest kõik väärtusliku ja arendasid seda.

Balti, Mustal ja Barentsi merel, Volgal, Doonau! ja Dnepril kirjutasid nõukogude mereväelased neli aastat kestnud sõja jooksul uusi lehekülgi Vene mereväe au ja kuulsuse raamatusse. Laevastik täi-tis lõpuni oma kohust Nõukogude Kodumaa ees.

Seltsimehed, punalaevastiklased, vanemad ja ohvitserid!

Nõukogude rahvas tahab näha oma laevastikku veelgi tugevamana ja võimsamana. Meie rahvas valmistab laevastikule uusi sõjalaevu ja loob uusi baase. Laevastiku ülesanne seisab selles, et väsimatult ette valmistada ja täiustada meremeeste kaad-reid, täielikult tundma õppida Isamaasõja lahingu-kogemusi, tõsta veelgi kõrgemale merekultuuri, distsipliini ja organisatsioonikindlust oma ridades.

Õnnitlen teid NSV Liidu Meresõjalaevastiku päeva puhul!

Elagu Nõukogude riigi Meresõjalaevastik ja tema kangelaslikud meremehed!

*Kõrgem ülemjuhataja
Nõukogude Liidu Generalissimus
J. STALIN*

SELTSIMEES J. V. STALINI LAKITUS RAHVALE

Seltsimehed!
Kaasmaalased!

Täna, 2. septembril, kirjutasid Jaapani riigi ja sõjaväe esindajad alla tingimusteta kapitulatsiooni aktile. Jaapan, täielikult purustatud meredel ja mandril ning igast küljest sisse piiratud ühinenud rahvuste relvastatud jõudude poolt, tunnistas end võidetuks ja pani relvad maha.

Seekordse maailmasõja eel tekkis kaks maailma-fašismi ja maailma-agressiooni kollet: Saksamaa läänes ja Jaapan idas. Nemad olid need, kes alustasid teise maailmasõja. Nemad olid need, kes viisid inimkonna ja tema tsivilisatsiooni hukkumise äärelle. Maailma-agressiooni kolle läänes likvideeriti neli kuud tagasi, mille tagajärjel Saksamaa oli sunnitud kapituleeruma. Neli kuud pärast seda likvideeriti maailma-agressiooni kolle idas, mille tagajärjel Jaapan, Saksamaa peamine liitlane, oli samuti sunnitud kapitulatsiooniaktile alla kirjutama.

See tähendab, et on saabunud teise maailmasõja lõpp.

Nüüd võime ütelda, et tingimused, mis on vajalikud rahuks kogu maailmas, on juba kätte võidetud.

Tuleb märkida, et jaapani röövvalutajad tekitasid kahju mitte ainult meie liitlastele — Hiinale, Ameerika Ühendriikidele, Suur-Britanniale. Nad tekitasid väga tõsist kahju ka meie maale. Seepärast on meil veel oma eriarve Jaapanile.

Oma agressiooni meie maa vastu alustas Jaapan juba 1904. aastal Vene-Jaapani sõja ajal. Nagu teada, tungis Jaapan 1904. aasta veebruaris, kui läbirääkimised Jaapani ja Venemaa vahel olid veel käimas, kasutades tsaarivalitsuse nõrkust, ootamatult ja sõnamurdlikult, sõda kuulutamata meie maale kallale ja ründas vene eskaadrit Port Arthuri rajoonis, et viia rivist välja mitu vene sõjalaeva ja luua sellega soodus olukord oma laevastiku jaoks. Ja ta viis tõepoolest rivist välja kolm vene esmaklassilist sõjalaeva. On iseloomulik, et 37 aastat pärast seda kordas Jaapan täpselt seda sõnamurdlikku võtet Ameerika Ühendriikide suhtes, kui ta 1941. aastal tungis kallale Ameerika Ühendriikide mereväebaasile Pearl Harbouris ja viis rivist välja rea selle riigi lahingulaevu. Sõjas Jaapaniga sai Venemaa teatavasti tollal lüüa. Jaapan aga kasutas tsaari-Venemaa lüüasaamist selleks, et võtta Venemaalt ära Lõuna-Sahhalin, kinnitada Kuriili saartel ja panna seega meie maa jaoks idas lukku kõik väljapääsud ookeanile, järelikult ka kõik pääsud Nõukogude Kamtšatka ja Nõukogude Tšukootia sadamaisse. Oli selge, et

Jaapan seab endale ülesandeks kiskuda Venemaalt kogu tema Kaug-Ida.

Kuid sellega ei piirdu Jaapani anastuslik tegevus meie maa vastu. 1918. aastal, pärast nõukogude korra sisseseadmist meie maal tungis Jaapan, kasutades Inglismaa, Prantsusmaa ja Ameerika Ühendriikide tollaegset vaenulikku suhtumist Nõukogude maasse ning nendele toetudes uuesti kallale meie maale, okupeeris Kaug-Ida ja piinas neli aastat meie rahvast, riisus Nõukogude Kaug-Ida.

Kuid seegi ei ole veel kõik. 1938. aastal tungis Jaapan uuesti kallale meie maale Hassani järve rajoonis Vladivostoki lähedal Vladivostoki ümberpiiramise eesmärgil ning järgmisel aastal kordas ta oma kallaletungi juba teises kohas, Mongoolia rahvavabariigi rajoonis Halhin-Goli lähedal eesmärgiga murda läbi Nõukogude territooriumile, lõigata läbi meie Siberi raudteemagistraal ja lõigata ära Kaug-Ida Venemaast.

Tõsi küll, Jaapani rünnakud Hassani ja Halhin-Goli rajoonis likvideeriti Nõukogude vägede poolt suure häbiga jaapanlastele. Samuti likvideeriti edukalt Jaapani 1918.—1922. a. sõjaline interventatsioon ja jaapani okupandid kihutati välja meie Kaug-Ida rajoonidest. Ent Vene vägede lüüasaamine 1904. aastal Vene-Jaapani sõja ajal jättis rahva teadvusse raskeid mälestusi. See lasus meie maal musta plekina. Meie rahvas uskus ja ootas, et saabub päev, kus Jaapan purustatakse ja see plekk likvideeritakse. Meie, vana põlvkonna ini-

mesed, ootasime seda päeva 40 aastat. Ja see päev saabus. Täna tunnistas Jaapan enda võidetuks ja kirjutas alla tingimusteta kapitulatsiooni aktile.

See tähendab, et Lõuna-Sahhalin ja Kuriili saared lähevad Nõukogude Liidule ning nüüdsest peale ei ole nad enam Nõukogude Liidu ookeanist eraldamise vahendiks ja Jaapani kallaletungi baasiks meie Kaug-Idale, vaid Nõukogude Liidu otseühenduse vahendiks ookeaniga ja meie maa kaitsebaasiks Jaapani agressiooni vastu.

Meie Nõukogude rahvas ei säästnud jõudu ega vaeva võidu nimel. Me elasime läbi raskeid aastaid. Kuid nüüd võib igaüks meist ütelda: meie võitsime. Nüüdsest peale võime pidada oma isamaad vabastatuks saksa kallaletungi ohust läänes ja jaapani kallaletungi ohust idas. Kogu maailma rahvastele on saabunud kauaoodatud rahu.

Õnnitlen teid, minu kallid kaasmaalased, suure võidu puhul, sõja eduka lõppemise puhul, rahu saabumise puhul kogu maailmas!

Au Nõukogude Liidu, Ameerika Ühendriikide, Hiina ja Suur-Britannia relvastatud jõududele, kes saavutasid võidu Jaapani üle!

Au meie Kaug-Ida vägedele ja Vaikse ookeani sõjalaevastikule, kes kaitsesid lõpuni meie Kodumaa au ja väärikust!

Au meie suurele rahvale, võitja-rahvale!

Igavene au kangelastele, kes langesid võitlustes meie Kodumaa au ja võidu eest!

Elagu ja õitsegu meie Kodumaa!

Punalipuline Balti Laevastik *Suures Isamaasõjas*

★

I OLUKORD BALTI MEREL SÕJA EEL

Pärast esimest maailmasõda 1914.—18. a., milles tsaari-Venemaa sai lüüa ja sellele järgnenud Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni läksid Balti mere idarannik, Riia laht, Eesti saared ning suur osa Soome lahest koos kõigi saartega kuni Seiskarini ja Koivistoni äsjatekinud ja VNFSV-st eraldunud kodanlikele vabariikidele, millete valitsused suhtusid nooresse nõukogude vabariiki vaenulikult. Kahekümne aasta jooksul asus Punalipuline Balti Laevastik kitsastes tingimustes Soome lahe idaosas.

Vaatamata operatiivtsooni piiratusele, täiustas Balti laevastik pidevalt oma väljaõpet, täienes moodsate sõjalaevadega, ja kasvatas uusi merimeeste kaadreid, et olla iga hetk valmis kaitsma koos Punaarmeeaga meie sotsialistlikku Kodumaad.

Pärast Eesti, Läti ja Leedu ühinemist Nõukogude Liiduga ja pärast Soome sõja lõppu 1940. a. laienes Punalipulise Balti Laevastiku operatiivtsoon tunduvalt, hõlmates Viiburi lahte, kogu lõunaosa Soome lahest, Riia lahte, Eesti saari ja osa Balti mere idarannikust suurte sadamatega Viiburi, Tallinn, Paldiski, Riia, Vindavi ja Liibavi.

Seoses muutunud olukorraga asus Punalipuline Balti Laevastik uutesse rajoonidesse. Hakati organiseerima ja sisse seadma uusi sõja-merebaase, alustati rannakaitse

kindlustuste ehitamist Eesti saartel, Hanko poolsaarel ja rannikul. PBL laevad hakkasid õppust teostama uutes rajoonides.

Kuigi Punalipulisel Balti Laevastikul olid sõja algul endistest märksa paremad positsioonid, oli PBL operatiivtsooni üldine strateegiline seisund siiski ebasoodus. Eriti ebasoodsalt mõjustasid tsooni üldolukorda Soome skäärid, mis omasid vaatluse eest varjatud sõiduveesi ja rohkesti väljapääse lahele kogu selle pikkuses. Skäärid olid tugevasti kindlustatud kaugelaskesuurtükiväega ja seal oli arvukaid vaatluspunkte, nii et meie ühendusteed Soome lähes asetsesid soomlaste alalise vaatluse all ja neid võisid skääridest tabada ootamatud löögid.

II VÕITLUSTEgevuse ALGUS

Reetlikult lepingut rikkudes tungis fašistlik Saksamaa 22. juunil 1941. a. Nõukogude Liidule ilma sõjakuulutuse ta kallale. Saksa jõugud tungisid meie territooriumile ja vallutasid piirilinna Palanga, mis asetseb Balti mere rannikul.

23. juunil jõudsid sakslased eesmise sõja-merebaasi Liibavini ja piirasid selle maad kaudu sisse. Samaaegselt jätkasid nad laial rindel edasitungi kogu Baltimaal.

Pidurdades Saksa vägede survet, taandus Punaarmee kirdesse.

Liibavi vastu tegutses sakslaste tugevdatud laskurdiviis, mida toetasid lennuvägi, suurtükivägi ja tankid. Liibavi garnison koosnes Liibavisse taandunud laskurdiviisi ja Liibavi sõja-merebaasi väeosadest. Tanke Liibavis ei olnud. Samuti polnud võitluste alguses ka lennuväge. Sakslaste lähenemisel oli lennuvägi kohalikest aerodroomidelt paigutatud ida poole.

24., 25. ja 26. juuni kestel sooritasid Saksa väed Liibavile ägedaid rünnakuid, millele kaasnesid arvukad õhürünnakud ja suurtükiväe tulistus. Liibavi kaitsjad löid kõik sakslaste rünnakud mehiselt tagasi. Mõlemal poolel oli suuri kaotusi, kuid üheski lõigus ei suutnud sakslased läbi murda kaitsejooni Liibavi lähistel.

26. juuniks oli Liibavi garnisonil otsa lõppenud peaaegu kogu laskemoon, jäi veel vaid 10 mürsku iga suurtüki kohta, püssipadruneid ei jätkunud. Veevärgi purustamise tagajärjel jäi baas ilma veeta. Pärast seda, kui ülemjuhatuselt saadi 27. juuni ööl käsk Liibavi maha jätmiseks, tarvitasid baasi kaitsjad täielikult ära alles-

jäänud laskemoona, purustasid suurtükitorud, muutsid kõlbmatuks materjalosa ja muud tagavarad. Seejärel Liibavist lahkudes murdsid nad võitlusega läbi Saksa vägede rõngast, rajasid endale taandumistee ja väljusid sissepiiramisest. Hiljem Liibavi garnison ühines Punaarmee väeosadega.

Kuna Saksa väed tungisid Baltimaal kiiresti edasi põhja ja ida poole, siis osutusid sõja-merebaasid Vindavi ja Riia maalt kaitsmatuks. 27. juunil andis ülemjuhatus käsu Vindavi mahajätmiseks. 30. juunil loovutati pärast Punaarmee väeosade lahkumist Riia. Düüna jõe suudmes baseerunud PBL kergete jõudude üksus viidi üle Eesti saartele (Kuivastu reidile).

Et takistada Saksa laevastiku läbimurdu Soome lahte, algas 23. juunil tiheda miinitõkete ülesseadmine üle kogu Soome lahe suudme Soome skääridest Eesti rannikuni. Miinitõkke seadsid üles meie miinipanijad ja vahilaevad.

Peale selle püstitati miinitõkkeid PBL peabaasi Tallinna lähisteles ja piki Soome lahe rannikut skääride väljapääsude juurde, et raskendada Soome laevade ja kaatrite operatsioone meie laevastiku vastu.

Miinitõkete ülesseadmisest võttis aktiivselt osa palju laevu. Miiniristleja „Stoikij“, millel asus üksuse juhataja viitseadmiral V. P. Drozd ja mis pärast sai õiguse kanda selle meie laevastiku kuulsa admirali nime, seadis koos teiste laevadega välja miinitõkkeid, mis hulgaks ajaks sulgesid Saksa merejõududele läbipääsu Irbeni väinast Riia lahte. Miinipanija „Marty“, mis 1942. a. aprillis nimetati kaardiväe laevaks, seadis esimese miinitõkke välja 22. juunil, esimesel sõjapäeval. Viimase võitlusoperatsiooni 1941. a. kampaanias teostas see laev tormiseil novembripäevil, kus Soome laht juba kattus jääga. Poole aasta jooksul pani „Marty“ 1. järgu kapteni Meštšerski juhatusel välja tuhandeid miine, millede otsas juba esimestel sõjakuudel hukkus 12 fašistide laeva.

Balti merel hakkasid opereerima meie allveelaevad, millede ülesandeks oli võidelda Soome sõitvate vaenlase väe- ja laskemoonatransportidega. PBL allveelaev-

vurid olid fašistide laevadele hirmuks. Nad opereerisid mitte ainult vaenlase vetes ja ühendusteedel, vaid tihti ka vahenditult vaenlase endi baasides, saates merepõhja kümneid vaenlase transpordet ja sõjalaevu. 1941. a. teostas allveelaev, mida juhatas 2. järgu kapten Grištšenko, kolm retket. Ta käis Danzigi ja Meemeli juures, ristles Irbeni ja Muhu väinas.

Peale Riia lahe ranniku vallutamist sakslaste poolt teostas Saksa laevastik Irbeni väina kaudu intensiivselt transportvedusid Riia lahe sadamaisse, et varustada maarindel edasitungivaid Saksa armeesid. Eesti saartele baseerunud PBL kergete jõudude üksus ja PBL õhujõud ning torpeedokaatrid andsid juulis, augustis ja septembri alguses süstemaatiliselt lööke sellele tähtsale ühendusteele, ohustades vaenlase varustuse järelevedu ja Saksa armeede täiendamist mereteed kaudu. Nad tekitasid sakslastele tunduvaid kaotusi.

Sel ajavahemikul uputasid PBL võitlusjõud neli Saksa miinilaeva, kaksteist transportlaeva vägede ja varustusega ja ühe traaleri, vigastasid kolme Saksa miinilaeva ja üht vahilaeva. Balti merimehed, kes vaimustusega võtsid vastu seltsimees Stalini üleskutse hävitussõjaks saksa röövvalutajate vastu ja saksa okupantide halastamatuks hävitamiseks, tugevdasid päevpäevalt oma lööke vaenlase pihta.

Jätkates pealetungi Eestis, jõudsid Saksa väed Kunda rajoonis Soome lahe rannikule ja arendasid oma pealetungi piki rannikut itta Leningradi poole ja läände Tallinna poole.

III

TALLINNA KAITSMINE

1941. a. augustikuu keskpaigu olid Saksa väed täielikult vallutanud Eesti vabariigi territooriumi peale Eesti saarte ja üsna lähedale jõudnud laevastiku peabaasile Tallinnale, piirates selle sisse maa poolt.

Sakslased lootsid tormijooksuga vallutada Tallinn maa poolt ja hävitada Tallinnale baseeruv Balti laevastik. Pärast intensiivset suurtüki- ja miinipildujatule ettevalmistust alustasid Saksa väed 20. augusti hommikul rünnakut Tallinna esimesele kaitsejoonele. Saksa väed koosnesid mitmest jalaväediviisist koos suurtükiväe ja tankidega.

Tallinna kaitsmisest võtsid osa Punaarmee väeosad, kes osutusid äralõigatuks ja olid taganenud Tallinnasse, ning PBL väeosad: merejalavägi, ehituspataljon ja piirivalveüksus. 20.—24. augustini toimusid kogu rindel vahetpidamata ägedad võitlused. Hoolimata kaotustest ründasid sakslased vihaselt meie positsioone.

Meie väed pidasid visalt vastu sakslaste rünnakutele ja paiskasid nad vasturünnakutega tagasi, tekitades neile suuri kaotusi.

Reservide vähenemisel hakkasid meie väed 24. augustil taanduma teisele kaitsejoonele vahenditult Tallinna lähistel.

Rinde lähenemisel Tallinnale osutasid maavägedele oma suurtükitlega võimsat toetust Tallinna reidil ja sadamais asuvad laevad, niisamuti ka rannakaitsepatareid.

Eriti suuri kaotusi tekitas vaenlasele ristleja „Kirov“, mis on autasustatud Punatähe ordeniga. Noil päevil meie

vägede poolt Tallinna juures vangivõetud sakslased jutustasid, et ristleja mürsud tekitasid sakslaste ridades hirmsat laastamist ja ajanud korduvalt nurja tormijooksu linnale.

25. augustil murdsid sakslased meie kindlustustest läbi ja tungisid idaosas sisse meie vägede kaitseesse. Tuues kohale suurtükiväge ja raskeid miinipildujaid, avasid sakslased tugeva tule laevadele reidil ja kaide ääres. 26. augustil lähenesid sakslased idaosas Tallinna eeslinnale. Öösel tungisid üksikud automaaturite ja kuulipildurite grupid Kadriorgu.

27. augustil asusid sakslased üldpealetungile, püüdes murda meie kaitset tihedalt pealetungivate jalaväeosadega, massilise suurtüki-, miinipilduja- ja automaaditulega ning lennuväe intensiivse tegevusega nii maavägede kui ka laevade vastu. Erakordse visadusega tõrjusid meie väed tagasi vaenlase rünnakuid ja pidasid vastu ta survele.

Tallinna kaitsmine on eredamaid lehekülgi Balti laevastiku ajaloos. Laevad, mis tekitasid oma tulega vaenlasele asendamatu kaotusi, saatsid maale oma parimaid poegi. Ja need ei teinud häbi oma lipu aule. Kapten Skatškovi patareid, mis kaitseks tähtsat maanteed, hävitas suure hulga vaenlase tanke ja autosid. Polkovnik Parafilo brigaadi merejalaväelased läksid kaitset üle vasturünnakuile, paisates sakslased 6—8 km linnast eemale.

Pärast seda, kui Loodesuuna ülemjuhatuselt saabus korraldus Tallinna loovutamiseks, anti käsk valmistuda ette äraminekuks ja väeosade paigutamiseks transportlaevadele. Taandumise katteks teostati üldpealetung, mille tulemusel sakslased paisati paljudes kohtades 1—1,5 km tagasi.

Ööl vastu 28. augusti paigutati kõik väeosad organiseeritud korras laevade ja rannakaitsepatareidide tulekaitse all transportlaevadele. Kõik sõjalised objektid ja rannapatareid lasti äraminekul õhku.

Meie kattedäeosade viimase vasturünnaku, laevade suurtükitele ja linna lähiste mineerimise tõttu ei jõudnud sakslased linna kohe pärast meie väeosade lahkumist. Nõukogude riigilipp Pikal Hermanil langetati alles 6 tundi pärast viimse kaatri lahkumist sadamast.

28. augustil alustasid sõja- ja transportlaevad koos neile paigutatud Tallinna garnisoniga teekonda Kroonlinna. Kohe pärast laevade väljumist Tallinna lahest aigasid Saksa lennuväe vahetpidamatud rünnakud, suurtükitali rannikult ja torpeedokaatrite ataagid Soome skääridest.

Teekonna jooksul tuli ületada võimas miinitõke, mille sakslased ja soomlased olid sõja algusest peale süstemaatiliselt välja pannud Soome lahe keskosas, kasutades lähedasi skääre, kust avanes rohkesti väljapääse meie ühendusteele Tallinna ja Kroonlinna vahel.

Sakslased kuulutasid varem, et ühtki Nõukogude Balti laevastiku laeva ei lasta välja blokeeritud Tallinnast. Ent vaatamata teekonna raskustele, tungis Balti laevastik Tallinnast Kroonlinna, kusjuures säilis laevastiku põhiline võitlustuumik ja toimetati väheste kaotustega Lenini gradi väeosad, mis olid kaitsnud Tallinna.

IV

EESTI SAARTE JA HANKO SÕJA-MERE- BAASI KAITSMINE

Pärast Tallinnast lahkumist hoidsid PBL laevad ja väeosad oma käes veel Eesti saari: Saaremaad, Hiiu-
maad, Muhumaad ja Vormsi saart. Neile saartele baseer-
uv lennukid ja torpeedokaatrid andsid lööke vaenlase
laevadele ja transportidele Riia lahes, takistades vaen-
lase vägede, laskemoona ja varustuse vedusid mereteed
kaudu. Kaardiväe polkovniku Nõukogude Liidu kange-
lase Preobraženski lendurid Plotkin, Fokin, Daškovski ja
teised sooritasid Saaremaalt rünnakuid Saksamaa pea-
linnale Berliinile, mis ilmekalt lükkasid ümber saksa
valetated nõukogude lennukide hävitamisest.

Septembri algul asusid sakslased teostama vahendituid
operatsioone Eesti saarte vastu, püüdes esmajoones in-
tensiivsete lennurünnakutega hävitada laevu ja teisi
ujuvvahendeid.

8. septembril maandasid sakslased dessandi Vormsi
saarel, mis oli rannikule kõige lähem. Väikesearvuline
garnison kaitses saart kolm päeva suure visadusega. Nel-
jandal päeval lahkusid vähesed ellujäänud võitlejad
Vormsi saarelt ja läksid Hiiumaale.

Pärast kaks päeva kestnud suurtükitle ettevalmistust
ja õhurünnakuid saatsid sakslased 12. septembril kaatritel
ja paatidel Muhu saarele dessandi, mida toetasid suur-
tükivägi ja õhujõud. Saksa dessanti tagasi tõrjudes upu-
tasid meie väeosad ligi sada vaenlase paati ja kaatrit
koos vägedega.

Ule tammi ja madaliku tungisid sakslased ka Saaremaale. 13. septembrist kuni 3. oktoobrini kestis äge võitlus Saaremaa pärast. Sakslastel oli jõudude poolest tohutu suur ülekaal. Omades absoluutset ülekaalu õhus, pommitas ja ründas saksa lennugrupp meie laevu ja väeosi ning sooritas õhuhudessante.

Vaenlase laevad tulistasid meie vägede positsioone merelt ja püüdsid samuti dessanti maale saata. Aeglaselt taganesid meie väeosad visades võitlustes ülekaalukate Saksa jõudude surve Sõrve poolsaarele, samal ajal tekitasid nad vaenlasele suuri kaotusi.

13. septembril püüdsid sakslased Lõo lahes seitsme miinilaeva kaitse all maale saata dessandi kuuelt transportlaevalt. Kaks meie torpeedokaatrit, mida juhtisid leitnandid Afanasjev ja Naletov, sooritasid praeguse Nõukogude Liidu Kangelase 3. järgu kapteni Ossipovi juhatusel vaenlasele torpeedorünnaku ja uputasid kolm transportlaeva. Üks transport läks rannapatarei mürsubutamusest põlema. Üks miinilaev sõitis meie miini otsa ja uppus. Ulejäänud Saksa laevad sõitsid tagasi merele.

27. septembril sõitsid samasse lahte üks Saksa ristleja ja kuus miinilaeva, et tulistada meie positsioone merelt. Nelja meie torpeedokaatri hiilgerünnakuga uputati Saksa ristleja ja kaks miinilaeva, kolmandat miinilaeva vigastati, ülejäänud miinilaevad põgenesid kiiresti. Meie torpeedokaatreid juhtisid Uštšev, Afanasjev, Kremenski ja Naletov, rünnak toimus Nõukogude Liidu kangelase Gumanenko juhtimisel. Enne neid uljaid ataake oli torpeedokaatrite päevaseid rünnakuid sõjalaevadele peetud mõttetuiks. Meie kaaterlased oma vaprusena ja oskusega lükkasid selle „teooria“ ümber.

Viimsel kaitsejoonel Sõrve säärel pidasid meie väeosad vaenlase survele viis päeva vastu, niikaua kui oli veel laskemoona ja inimreserve. 3. oktoobil väejuhatuse staap ja osa võitlejaid siirdusid torpeedokaatritel Hiiumaale, ülejäänud isikuline koosseis läks osaliselt mandrile (Läti rannikule) või vaenlase tagalasse, et seal pidada partisaanisõda.

Pärast Saaremaa vallutamist toimus Saksa jõudude ümberpaigutamine, sakslased tõid juurde suurtükiväge, laskemoona ja 12. oktoobril alustasid Hiiumaa vallutamist.

Suurtükiväetule toetusel Saaremaalt ja õhurünnakute katte all alustasid sakslased dessandi maalesaatmist korraga seitsmes punktis Hiiumaa rannikul. Välja arvatud Sillaotsa küla piirkond, löödi kõigis punktides dessant tagasi suurte kaotustega sakslastele. Uputati 19 kaatrit vägedega. Sillaotsa küla juures õnnestus sakslastel kaldale püsima jääda, laiendada oma laevade suurtükiväe ja lennukiväe toetusel vallutatud platsid, tuua juurde värskeid abivägesid ja alustada pealetungi saare sisse.

Seitsme päeva jooksul toimusid Hiiumaal visad võitlused vaenlase ülekaalukate jõududega. 19. oktoobril lahkusid meie väed saarelt. Suurem osa võitlejaid saadeti Hanko poolsaarele. Võitluses Eesti saartel hävitasid Balti laevastiklased ligi 30 000 fašisti, uputasid 1 ristleja, 5 miinilaeva, 2 allveelaeva, 10 transportlaeva, ligi 100 kaatrit ja paati vägedega, hulk mitmesugust relvastust, tulistasid alla 37 lennukit.

Hanko sõja-merebaasi vastu alustasid soomlased aktiivseid operatsioone juba esimestel sõjapäevadel. Nad tulistasid baasi süstemaatiliselt suurtükkidest ja miinipildujaist, püüdes läbi murda kaitse eelserva poolsaarel ja vallutada baasile lähimad skäärid.

Meie kaitse Hanko juures kandis aktiivset iseloomu, löödi tagasi kõik soomlaste rünnakud, baasi garnison andis omalt poolt rea lööke Soome saartele, mis asetsevad baasi läheduses ja enamik neist vallutati võitlustega meie vägede poolt.

Hanko kaitsmisel näitasid meie hävituslendurid õhuvõitlustes oma suuri võimeid ja meisterlikkust. Juuli- ja augustikuus tulistati õhuvõitlustes alla 51 vaenlase lennukit, kusjuures meie poolel polnud üldse kaotusi. Eriti kõrge meisterlikkusega paistsid silma Nõukogude Liidu kangelased kapten Antonenko ja leitnant Brinko.

Oma aktiivsusega sidusid Hanko merebaasi kaitsjad suuri Soome jõude ja tekitasid neile olulisi kaotusi, eriti aga õhurünnakutega ja baasi rannakaitsepatareide tulega.

Hanko poolsaare kaitsmine on näide ennenägematust vahvusest ja vaprust. Oli päevi, kus väikesele territooriumile, mis oli meie vägede käes Hankos, langes kuni 3½ tuhat vaenlase mürsku ja miini. Ent miski ei suutnud kõigutada Balti merimeeste mehiste meelt. Nad läksid kaitselt üle ka aktiivseile vasturünnakuile. Julgete dessantoperatsioonidega vallutasid hankolased 17 lähedalasuvat vaenlase saart ja hävitasid nende fašistlikud garnisonid.

1941. a. novembris kirjutasid Moskva kaitsjad vastuseks hankolaste kirjale:

„Möödub kümneid ja sadu aastaid, kuid inimkond ei unusta, kuidas käputäis vapraid nõukogude patrioote sammugi taganemata arvuka ja hambuni relvastatud vaenlase ees, lakkamatu suurtüki- ja miinipildujatule all, põlates surma võidu nimel, avaldas ennenägematut vaprust ja heroismi.

Suur au ja surematu kuulsus teile, Hanko kangelased! Teie vaprus innustab nõukogude inimesi uutele kangelastegudele, õpetades, kuidas tuleb kaitsta maad julma vaenlase vastu, kutsudes halastamatusse võitlusse hülunud fašistliku röövloma vastu“.

Võitlustes Hanko eest said kuulsaks paljud merimehed, eriti aga paistsid silma kapten Granini, praeguse kaardiväe alampolkovniku, dessantrühm, 2. järgu kapteni Poletajevi rühm, leitnant Fetissof, kommunistid Štšerbakovski, Barhatov, Komolov, kommunistlikud noored Gridenko, Kuškov, Andrijenko ja paljud teised. Täpsuskütt Issakov hävitas 118 soome sõdurit ja ohvitseri.

Valmistudes otsustavaks pealetungiks, aktiveerisid soomlased septembrikuus tunduvalt oma operatsioone Hanko vastu. Suurtüki- ja miinipildujatuli tugevnes. Baasi pihta lasti ööpäevas 6 000—7 000 mürsku. Algasid ägedad rünnakud varem soomlastelt äravõetud saartele. Õhurünnakuid teostati ööpäevas 6—8 kord.

Ent hankolaste visadus jäi vankumatuks. Sõja-merebaas Hanko, mis asetses Soome lahe suudmes 220 mere miili (400 km) kaugusel Kroonlinnast, ega saanud juurde ei laskemoona ega toetusvägesid, kaitses end kangelaslikult vaenlase kallaletungide vastu kuni saabus evakuatsioonikäsk.

Hanko sõja-merebaasi evakueerimine viidi läbi 2. ja 3. detsembril mitmes ešelonis. See toimus raskeis meteoroloogilistes tingimustes, pealegi tuli läbi minna vaenlase miiniväljadest ja rannapatareide tulest. Pingelisil võitluspäevil said Leningradi rinde väed tõhusa täienduse Hanko sõja-merebaasi garnisoni näol, kes koosnes visadest ja karastatud võitlejaist, kes kuue kuu jooksul olid edukalt kaitsnud Hanko sõja-merebaasi vaenlase ülekaalukate jõudude vastu.

V

PUNAARMEE ABISTAMINE LENINGRADI KAITSMISEL

1. septembriks olid Saksa väed jõudnud Leningradi lähistele, surudes peale taganevaile Punaarmee väeosadele ja kavatsedes käigult vallutada Leningradi. Neil kriitilisel päeval andsid Balti merimehed kangelaslikele leningradlastele töötuse viimse hingetõmbeni kaitsta vene kuulsuse linna ja oma laevastiku pealinna.

„Anname teile püha ja murdmatu vande“, kirjutasid Balti merimehed oma pöördumises leningradlaste poole, „seni kuni tuksub süda, näevad silmad ja käed hoiavad relva — niikaua ei pääse fašistlikud lurjused Lenini linna“.

Leningradi kaitsmise vahenditu juhtimine anti seltsimees Stalini truule kaasvõitlejale Andrei Aleksandrovitš Ždanovile.

Meie vägedel, kes sakslaste survele olid taandunud Leningradi juurde, polnud küllaldaselt suurtükiväge ja otsustavat osa Saksa pealetungi peatamisel etendas võimas meresuurtükivägi. Punaarmee abistamisest sakslaste esimeste rünnakute tagasitõrjumisel võtsid osa meie lahinglaevad, ristlejad, miinilaevad, suurtükipaadid, PBL Rannakaitsepatareid ning suur hulk raudteepatareisid, mis olid moodustatud PBL väeosadest.

Neil otsustavatel kaitsepäevil ei vaikinud Leningradi juures minutikski suurtükiväe kanonaad. Laevad, fordid ja raudteepatareisid seadsid vaenlase ette läbipääsmatu tuleseina. Iga päev sünnitas uusi kangelasi. Nende nimed

on kuldtähtedega kirjutatud meie laevastiku kuulsusrikkasse ajalukku.

Ajaloolistes võitlustes Lenini linna eest kattis end kustumatu kuulsusega ühe sõjalaeva „Leningrad“ suurtükikomandör, 2. järgu vanem Vassili Stepanovitš Kuznetsov. Ägeda suurtükiväeduelli ajal lõhkes laeva pardal mürsk. Kuznetsov sai raskesti haavata. Maha langedes nägi ta, et laeng süttis põlema. Vapper merimees teadis, et see tähendab laeva hävingut. Viimast jõudu kokku võttes rebis ta enese põleva mürsulaenguni ja hakkas roomama laeva serva poole, tõugates enda ees laengut. Riided põlesid tal seljas, kuid ta ei märganud seda. Ta nägi ainult laeva serva, kuhu tuli jõuda võimalikult kiiremini, et laengut vette heita. Ta jõudis servani. Ta viimsed sõnad olid: „Päästke laev!“

Noore nõukogude patrioodi V. S. Kuznetsovi mälestus on jäädvustatud Punalipulise Balti Laevastiku ülemjuhataja käskkirjaga. Mälestustahvel suurtükikilbil kõneleb tema kangelasteost, ta nimi on igaveseks kantud laeva meeskonna nimekirja.

Sakslaste intensiivse surve ajal septembrikuus PBL suurtükivägi avas Punaarmee toetamiseks ligi kaks tuhat korda vaenlasele tuld, lastes välja mitukümmend tuhat mürsku. Saksa väed ei talunud Punaarmee toetava suurekaliibrilise meresuurtükiväe hävitavat ja tabavat marutuld. Nende pealetung Leningradile peatati. Sakslased olid sunnitud maasse kaevuma ja kaitsele asumata. Saksa väejuhatuse plaanid Leningradi vallutamiseks käigult olid nurja aetud.

Kriitilisil kaitsepäevil väljendus PBL abi Leningradi rinde vägedele veel suure hulga merejalaväe rindele saatmises. Need väekoondised moodustati laevastiku isikulisest koosseisust võitlustegevuseks maarindel ja koosnesid mitmest valikdiviisist. Nad paisati tavaliselt võitlusesse löögiüksustena ja avaldasid suurt mõju võitluse käigule Leningradi maarindel. Ainuüksi üks merejalaväe allüksus hävitas lühikese ajaga 5 000 fašisti, 11 saksa

tanki, 8 suurtükki, 36 autot, võttis sõjasaagiks 18 suurtükki, 49 autot jm.

Balti merejalaväelased avaldasid võitlustes erakordset heroismi ja mehisust. Toome ühe näite.

Võitluses sai surmavalt haavata kuulipildujameeskonna komandör, politruki asetäitja Buhtijarov, kes enne seda oli hävitanud 15 fašisti. Komandöri kohale asus punalaevastiklane, ULKNU liige Vlassov. Vapper võitleja hävitas 70 sakslast. Ent ka Vlassovit tabas vaenlase kuul. Kuulipilduja taha asus sihturi abi, punalaevastiklane Braslavski. Ta niitis vaenlasi, kuni langes samuti kuulist tabatuna.

Meeskonda jäi üks mees, punalaevastiklane Bokarev. Olles otsustanud pigemini surra kui vaenlast läbi lasta, asus ta kuulipilduja juurde. Ja vaenlane peatati uuesti.

Vaenlase mürsu plahvatus lõi Bokarevi uimaseks. Tulles meelemärkusele nägi ta, et kuulipilduja oli vigastatud ja võis tulistada vaid üksikute laskudega. Bokarev hakkas vaenlasi üksikult. Nii hävitas ta neliteist fašisti, kuni kuulipilduja purustati ja Bokarev ise sai põrutada.

Vaatamata valule võttis vapper punalaevastiklane püssi ja lasi, kuni sai käsu lahkuda võitluspositsioonilt.

Nii võitlesid PBL merimehed maal. Väärikalt hoidsid nad kodusõja aegade revolutsioonilise Balti Laevastiku merimeeste võitlustraditsioone.

Nähes, et nõukogude meresuurtükiväe vastutöötamisel jäävad Leningradi vallutamiskatsed asjatuiks, koondasid sakslased meie laevadele oma raskesuurtükiväe tule, millele lisandusid massilised õhurünnakud

Kogu septembrikuu jooksul toimus Saksa raskesuurtükiväe ja PBL meresuurtükiväe vahel äge võitlus, mis ei toonud sakslastele mingit märkimisväärset edu. PBL suurtükivägi täitis endiselt süstemaatiliselt maaväe ülemjuhatus ülesandeid ja toetas oma võimsa tulega Punaarmee väeosade kaitse- ja rünnaktegevust. Linna ja sadama tulistamise juhtudel avas meie suurtükivägi tule vaen-

lase tulistavate patareide pihta ja tavaliselt surus nende tule maha.

Saksa lennuväe rünnakud Kroonlinnale ja laevadele ei toonud sakslastele samuti soovitud edu.

Taotledes PBL laevade täielikku hävitamist, saatsid sakslased rünnakule suuri lennuväekoondisi; nii näiteks 23. septembril sooritasid sakslased Kroonlinnale 6 õhurünnakut, milledest võttis osa ligi 270 lennukit.

Tunduvad lennukikaotused, mis said sakslastele osaks nende õhurünnakuil, sundisid sakslasi peagu täielikult katkestama massilisi rünnakuid PBL võitlusobjektidele.

Leningradi rinde vägede ja Punalipulise Balti laevastiku ühiste operatsioonide tagajärjel olid sakslased sunnitud loobuma pealetungioperatsioonidest ja üle minema linna blokaadile.

Näljaga, süstemaatilise suurtükiväetulega ja õhurünnakutega lootsid sakslased murda Leningradi kaitsjate ja elanike vastupanutahet. Sakslased arvasid, et kurnatud Leningrad annab end ise fašistlike peletiste armu alla, kes linna rahuliku elanikkonna — raugad, naised ja lapsed — olid määranud pikaldasse näljasurma. Ent nad ei võtnud arvesse vene rahva moraalset tugevust, visadust ja püha viha oma kodumaa vaenlaste vastu. Leningradi rinde ja PBL väeosad mitte ainult ei kaotanud meelt, vaid suutsid ka raskeis blokaaditingimustes anda ülbes-
tunud vaenlasele terve rea võimsaid lööke.

VI

LAADOGA SÕJALISE FLOTILLI TEGEVUS LENINGRADI KAITSMISEL

Pärast seda, kui Soome väed 1941. a. juulikuus jõudsid Laadoga järve kaldale, hakkas Laadoga sõjaline flotill uuesti täitma võitlusülesandeid, toetades oma tulega Punaarmee tiibu ja väeosade ning laskemoona vedusid Punaarmeele. Augustikuus osutusid Punaarmee väeosad ülekaalukate Soome jõudude poolt sissepiiratuks ja olid surutud Laadoga järve põhjakalda skääridesse.

Laadoga sõjaline flotill täitis oma vastutusrikka ülesande Punaarmee väeosade väljavedamisel piiramisrõngast eeskujulikult. Vägede väljavedu toimus vaenlase tugeva suurtüki- ja miinipildujatule all. Laevad ja pargased olid vahetpidamata tulevahetuses, alates lähemisest laadimispaigale, kuni vägede ja varustuse laadimiseni ja tagasipöördumiseni järvele. Vaenlase lennuvägi pommitas ja tulistas meie transporte. Meie suurtükipaadid ja vahilaev „Purga“ katsid kogu operatsiooni kestel oma tulega transportvahendite tööd ja toetasid väeosi kaldal. Laadoga sõjaline flotill viis vaenlase piiramisrõngast välja ligi 27 000 võitlejat koos suurtükiväe ja muu varustusega.

Pärast seda operatsiooni jätkas Laadoga sõjaline flotill armee tiibade toetamist oma tulega järvelt, võttis osa Schlüsselburgi kaitsmisest ja sooritas rea dessantoperatsioone Saksa vägede paiknemispiirkonda.

Pärast Leningradi blokaadi algust jäi üle Laadoga järve kulgev tee ainukeseks, mis ühendas Leningradi ja Leningradi rinnet Nõukogude Liiduga.

Laadoga sõjalisele flotillile langes vastutusrikas ülesanne: kindlustada vägede, laskemoona ja toiduainete juurdevedu Leningradi rindele ja Leningradi elanikkonnale. Veod toimusid mööda marssruuti Ossinovets — Novaja Ladoga. Ossinovetsi veeti vägesid, laskemoona, toiduaineid, põletisainet ja erivarustust. Novaja Ladogasse viidi vägesid, erivarustust ja Leningradist evakueeritavaid elanikke. Peale transportide kaitsmise ja saatmise vedasid flotilli laevad ise samuti vahenditult inimesi ja varustust.

Mõistes selle ühendustee tähtsust, püüdsid sakslased meie liiklemist seal igati takistada ja sooritasid süsteemiliselt massilisi pommirünnakuid Novaja Ladogale, Volhovi jõe, Ossinovetsi ja Morje lahele.

Vaatamata sellele ja reale muudele raskustele, nagu laadimisvahendite ja kaide puudumine ning tormised ilmad, toimus toiduainete, laskemoona ja muu varustuse vedu Leningradile katkematu vooluna, kindlustades Leningradi kaitsmist ja elu.

Veod toimusid kuni järve täieliku jäätumiseni detsembrikuus, kusjuures viimased teekonnad sooritati raskeis jääoludes, kus tuli teostada lõhketöid.

Kahe kuu jooksul vedasid Laadoga sõjaflotilli laevad kohale ligi 39 000 inimest ja üle 40 000 tonni varustust.

Oktoobri keskpaigu murdsid Saksa väed läbi meie kaitse Kiriši piirkonnas, ületasid Volhovi jõe ja võtsid ette hooga pealetungi Volhovi ja Tihvini linna suunas, et läbi lõigata Volhov—Vologda raudteed, mille kaudu toimus Leningradi ja Leningradi rinde varustamine Nõukogude Liidu tagalast. Seejärel kavatsesid sakslased Leningradi blokeerimise lõpule viia ja ühineda Soome vägedega, kes opereerisid põhja pool Sviri jõe.

Punaarmee väeosad, kes elmistes võitlustes olid tublisti kurnatud, taandusid Saksa vägede surve all.

Laadoga sõjaline flotill paiskas mõne päeva jooksul Ossinovetsist üle Laadoga järve Novaja Ladogasse Leningradi rindelt suure väekoondise, millesse kuulus merejalaväe brigaad.

Vaatamata Saksa lennuväe rünnakuile vägede peale ja mahalaadimispaikadele ning transportidele järvel, toimus ülevedu ilma kaotusteta.

Laadoga sõjalise flotilli poolt õigeaegselt ja kiiresti kohaletoodud Leningradi rinde vägede abil purustati pealetungiv Saksa väerühmitis ja paisati Volhovi ja Tihvini juurest tagasi lähtepositsioonidele. See oli üks Punaarmee esimesi suuremaid võite sakslaste üle, mis hajutas legendi Saksa armee võitmatusest. Saksa väejuhatuse plaan Leningradi täielikuks blokeerimiseks aeti nurja suurte kaotustega vaenlasele.

Pärast 1941. a. kampaania lõppu loodi järve jäätumisel tee üle Laadoga järve Ossinovetsi ja Kabona vahel. Leningradlased nimetasid seda õigustatult „elu teeks“, mida mööda katkematu vooluna sõitsid ööpäev läbi autokolonnid toiduainetega, laskemoonaga, põletisainega ja muu vajalikuga, mis kindlustas Leningradi elu ja võitlust vaenlasega.

Leningradist veeti välja evakueeritud elanikke, te haste sisseseadeid ja muud varustust. Laadoga sõjaline flotill teostas oma laevadel isikulise koosseisu jõududega täielise remondi. Kevade saabumisel sõitis ta järvele, niipea kui seda lubasid jääolud. Kogu 1942. a. kampaania kestel täitis ta ennastsalgavalt oma põhilisi ülesandeid, toetades oma suurtükitlega Punaarmee tiibu järvelt ja teostades vedusid üle Laadoga järve.

Nagu 1941. a., nii toimusid ka nüüd kõik operatsioonid ja veod üle järve vaenlase lennuväe vastutegevusel, kes süstemaatiliselt teostas massilisi rünnakuid laevadele ja sadamaile. 28. mail laevadele ja Ossinovetsi ning Kabona sadamale sooritatud õhurünnakust võttis osa 65 Saksa pommituslennukit ja 24 hävitajat, 29. mail sooritatud rünnakust võttis osa 36 Saksa pommilennukit ja 12 hävitajat jne.

1942. a. oktoobris tegid saksa fašistlikud röövvallutajad uue katse paralüeerida „elu teed“, ainukest teed, mis ühendas Leningradi tagalaga. 30 vaenlase laeva ründas Suho saart, mida kaitses käputäis Balti merimehi

vanemleitnant Gussevi juhatusel. Paljud merimehed said surma, peaaegu kõik olid haavatud. Vanemleitnant Gussev, kes sai neli korda haavata, jätkas vaenlase dessandi tagasitõrjumise juhtimist.

Fašistid ründasid vihaselt. Vanemleitnant Gussev sai viiendat korda haavata, kaotas palju verd ja langes maha. Nõrkenud ja teadvuse kaotanud komandöri juurde hüppas punalaevastiklane Stroganov. „Te ei murra läbi, neetud!“ hüüdis ta ja hävitas samas mitu sakslast. Samal ajal jõudsid võitluspäigale meie laevad ja lennukid. Vaenlase dessant purustati. Balti merimeeste visadus ja vaprus aitas kaasa „elu tee“ kaitsmisele, osutades seega Lenini linnale suure teene.

Leningradi blokaadi ajal toimetas Laadoga sõjaline flotill üle Laadoga järve rohkem kui 800 000 inimest, üle 1 000 000 tonni varustust, ligi 16 000 karilooma, 140 vedurit tendritega ja ligi 2 500 vagunit, peale selle veeti Morje lahte Leningradi jaoks parvedena ligi 200 000 kuupmeetrit metsa.

Laadoga sõjalise flotilli töö oli suur tähtsus Leningradi kangelaslikus kaitsmises blokaadiajal.

VII

PBL OPERATSIOONID SOOME LAHES JA BALTI MEREL

Pärast Tallinnast Kroonlinna ja Leningradi asumist suunas Punalipuline Balti Laevastik oma peamised pingutused Leningradi vahenditule kaitsmisele. Suurte sõjalaevade suurtükid, ranna- ja raudteepatareid ning õhujõud rakendati Leningradi kaitsmisele. Peale selle täitis PBL edasi oma operatiivseid ülesandeid meretandrel. Nende operatsioonide hulka kuulusid:

miini- ja tõkestusoperatsioonid, mida teostas PBL lennuvägi vaenlase ühendusteedel ja ta baaside ning sadamate lähistel, samuti võtsid sellest operatsioonist osa torpeedokaatrid ja allveelaevad, mis opereerisid vaenlase vetes skääride väljapääsude juures;

traalimisoperatsioonid, mis teostati laevasõidu julgeoleku kindlustamiseks PBL operatiivtsoonis (Leningradist Lavansaarini);

valveteenistus, mis kaitses meie ühendusteid ja laevastiku baase;

torpeedokaatrite otsimisoperatsioonid vaenlase vetes ta ühendusteedel;

allveelaevade operatsioonid vaenlase ühendusteedel Balti merel.

Et jõuda Balti merele, selleks pidid allveelaevad läbima kaks tõkestusvööndit Suursaari ja Naissaare juures, kus sakslased olid välja pannud mitmesuguseid löök-, magnet-, akustilisi, magnet-akustilisi ja antenniine, mis asetsesid mitmesuguses sügavuses, alates põhjast. Neis vööndites olid samuti välja pandud võrgud allveelaevade vastu ja seal pidasid alaliselt valvet

vaenlase vahilaevad, traalerid ja kaatrid. Peale selle rakendasid sakslased allveelaevade vastu oma lennuväge, mis patrulleeris selles rajoonis, samuti saatsid sakslased positsioonidele oma allveelaevu.

Sakslased pidasid neid võõndeid läbipääsmatuiks nõukogude allveelaevadele. Ent meie allveelaevurite vaprus ja kõrge sõjaline meisterlikkus kummutasid sakslaste arvestused. Allveelaevad ületasid need läbipääsmatud võõndid, tungisid Balti merre sakslaste ühendusteedele ja uputasid vaenlase transpordet otse Saksamaa ranniku juures.

Ainuüksi ühe võitlusretke jooksul saatis Nõukogude Liidu kangelase 3. järgu kapteni Ossipovi allveelaev Balti mere põhja viis fasiside transportlaeva. Erakordset sõjalist meisterlikkust, visadust ja vastupidavust avaldas sm. Višnevski allveelaeva meeskond. Vaatamata vaenlase tugevale tõrjele uputas vapper komandör Višnevski ühe retke jooksul transportlaeva, tanklaeva ja kaubaauriku viie tuhande hitleriiku sõduriga. Samasuguseid suurepäraseid retki sooritasid Travkin, Kabo ja teised Balti allveelaevurid.

1942. a. jooksul uputasid allveelaevad 49 vaenlase transportlaeva kokku veeväljasurvega rohkem kui 400 000 tonni, ühe miinilaeva ja ühe vahilaeva. Pealeselle vigastati 9 transportlaeva ja üht miinilaeva. Allveelaevade poolt asetatud miinidel sai vigastada kolm vaenlase transportlaeva.

Balti laevastiku suurtükivägi, mis vahetpidamata pidas võitlust Leningradi tulistavate saksa kaugelaske-suurtükkidega, omandas leningradlaste juures hea kuuluse. Ta oli sõna tõsisel mõttes Leningradi kaitse kilbiks.

1942. a. suvel ja sügisel Neeva jõel teostatud dessandid aitasid kaasa Saksa armeede purustamisele, kes valmistusid ründama Leningradi.

Teise Neeva Dubrovka piirkonnas saadeti 1942. a. oktoobris maale 25-tuhande meheline dessant Leningradi rindelt peaaegu ilma kaotusteta. Edukalt saadeti dessandid maale Ust-Tosnos ja Neeva Dubrovka juures.

VIII

PBL VÕITLUSTEgevus 1943. A.

1943. a. jaanuarikuud tähistas rida ajalooliselt unustamatuid päevi. Neil päevil murdi läbi Leningradi blokaad. Õlg õla kõrval Leningradi ja Volhovi rinde vägedega võitlesid blokaadi läbimurdmisel Balti merimehed.

Meresuurtükiväe tuli aitas kaasa vaenlase raudbetoonist kindlustuste purustamisele ja Punaarmee edule. PBL õhujõud said Leningradi rinde ülemjuhatusel ülesannete täitmisel väga hea hinnangu osaliseks. Ründavate vägede esimestes ridades läks merejalavägi murdma Saksa vägede tugevasti kindlustatud positsioone.

Merepatareid, mis olid määratud operatsioonist osa võtma, langetasid vaenlasele raskete mürskude orkaani. Punalaevastiklased töötasid väsimatult. Uhe patarei võitleja kommunist Grišin andis mõne tunni jooksul edasi üle 9 tonni mürske. Tal paistetas käsi. Arst käskis minna puhkama, kuid ennastsalgav võitleja ei lahkunud võitluspostilt.

Niisama ennastsalgavalt täitsid oma kohust Kodumaa ees ka teised laevastiku suurtükiväelased — punalaevastiklane Kitsigin, vanemleitnant Vakula, nooremseersant Piskunov.

Vangivõetud sakslased kinnitasid suuri kaotusi, mida tekitas Saksa vägedele Leningradi rinde ja Balti laevastiku suurtükivägi. 61. Saksa laskurdiviisi roodusesse ei jäänud pärast suurtükiväe rohkem kui 10—15 meest. Ainuüksi kapten Barbakidze patarei hävitas neil päevil kolm vaenlase patareid, kaks vaatluspunkti, kolm dotti, purustas vaenlase kolm suurt vastupanusõlme.

Vaenlase blokaadi läbimurdmisel Leningradi juures paistsid silma Balti laevastiku lendurid. Ainuüksi Nõukogude Liidu kangelase Preobraženski allüksuse lendurid surusid maha ja hävitasid ajavahemikus 12.—18. jaanuarini 10 suurtüki- ja 11 miinipildujapatareid, 14 kuulipildujat ja õhutõrjesuurtükki, üle tuhande vaenlase sõduri ja ohvitseri, purustasid ja löid rivist välja vaenlase tähtsaid vastupanusõlmi.

Blokaad oli küll läbi murtud, kuid mitte täielikult likvideeritud. Balti laevastiku merimehed jätkasid vaenlase kurnamist, hävitasid ta relvastust ja elavjõudu, valmis tades ette uut veel võimsamat lööki. Kõrgema Ülemjuhataja suure Stalini tänu blokaadi läbimurdmisest osavõtjaile innustas merimehi uutele kangelastegudele sakslaste purustamisel ja hävitamisel Leningradi all.

PBL laevasuurtükivägi ja rannakaitse patareid jätkasid 1943. a. jooksul võitlust vaenlase patareidega, mis tulistasid Leningradi, Kroonlinna, Oranienbaumi, Schlüsselburgi, Volhov-Leningradi raudteed ja teisi objekte Leningradi territooriumil. PBL suurtükivägi kindlustas laevaliiklust ühendusteedel Leningrad—Kroonlinn—Oranienbaum—Lissij Nos ja tulistas vaenlase tagalat ning elavjõu ja relvastuse koondamiskohti.

PBL õhujõud sooritasid rünnakuid vaenlase vahilaevadele, tõrjevõõndile Suursaari juures, vaenlase laevadele ja transportidele baasides, sadamaseadmeile Kotkas, Kundas, Narva-Jõesuus, Suurupis; teostasid tõkestusoperatsioone Kotka, Kunda ja Tallinna lähistel; jälgisid vaenlase ühendusteid, sooritasid rünnakuid maa ühendusteedele Narva—Krasnogvardeisk; võitlesid vaenlase patareidega; kaitsesid PBL laevade liikumist, baase, lennuvälju ja muid objekte, teostasid operatiivset ja taktikalist luuret.

PBL vahiteenistus toimus Lavansaari, Seiskäri, Kroonlinna ja Neeva suudme juures. Valvelaevad Soome lahes olid pingsalt tegevuses, neil oli rohkesti kokkupõrkeid vaenlase kaatritega, mis püüdsid tungida meie ühendusteedele, et seal miine välja panna.

Valvekaatreile sooritas sageli rünnakuid vaenlase lennuvägi ja neid tulistasid rannapatareid.

Allveelaevade brigaad ei suutnud täita oma põhilist ülesannet: opereerida vaenlase ühendusteedel Baiti merel. Arvestades oma kogemusi 1942. a. kampaaniast, kus ta tulemusteta püüdis blokeerida meie allveelaevu Suursaare vööndis, koondas vaenlane 1943. a. kampaaniaks suuri jõude ja tõrjevahendeid, organiseeris vahiteenistuse kogu Soome lahe sügavuses ja rajas võimsaid tõkkevööndeid allveelaevade vastu; need vööndid olid kombineeritud miinitõkkeist ja positsioonivõrkudest: Suurisaari — Suur Tütarsaar — Suur Vigrund, Juminda neem — Kallbådagrund, Naissaar — Porkkala-Kallbåda.

Torpeedokaatrid otsisid ja hävitasid vaenlase laevu ja transpordite õhuluure andmeil ja koostöös lennuväega, nad võtsid aktiivselt osa miinitõkete ülesseadmisest vaenlase sõiduvetes ja ta baaside lähistel.

IX

LENINGRADI BLOKAADI LIKVIDEERIMINE

Oma kõnes 6. novembril 1944. a. luges seltsimees Stalin üles meie vägede järjekindlad purustavad löögid Saksa vägedele, ta märkis kolme lööki, mida andsid Saksa vägedele Leningradi ja Karjala rinde väed.

Esimesest löögist, kus Leningradi rinde väed murdsid sakslaste püsivkaitse ja paiskasid nad tagasi Baltikumi, võttis Punalipuline Balti Laevastik vahenditult osa.

Et tugevdada meie vägede rühmitist Soome lahe lõunarannikul, toimetasid laevastiku laevad sakslastele varjatult Leningradist Oranienbaumi terve armee koos relvastusega. Kuna ühendusteed asetsesid sakslaste käes oleva ranniku läheduses, siis toimusid kõik veod ainult öösiti. Veod toimusid 1943. a. novembris ja detsembris ning 1944. a. jaanuaris väga raskeis jääoludes.

Kokku veeti kohale ligi 55 000 võitlejat, 800 mitmesugust suurtükki ja miinipildujat, 200 tanki ja soomusmasinat, 2000 autot, 4000 hobust ja 25 000 tonni laske-
moona ning muud varustust. Peale selle toimetati kohale raudteesuurtükiväe divisjon — 8 transportööri 130- ja 152-mm suurtükkidega, 3 vedurit tendritega ja 27 vagunit. Krasnoselski ja Gostilitsõ—Ropša—Kipen suunas toimuvate Leningradi rinde armeede pealetungiope-
ratsioonide abistamisele rakendati 207 laevasuurtükki, neist 85 kaliibriga 152 kuni 406 mm.

Meie vägede pealetung algas pärast võimsat suurtükitle ettevalmistust, millega murti sakslaste kaitse kogu selle taktikalises sügavuses. 15. jaanuaril murdsid Leningradi rinde väed vaenlase kaitsejoone läbi, arendasid PBL suurtükiväe toetusel — 16., 17., 18. ja 19. jaa-

nuaril edukat pealetungi, lämmatasid sakslaste ägedat vastupanu, löid ööl vastu 20. jaanuari sakslased välja Ropšast ja Kipenist ning vallutasid täielikult Krasnoje Selo.

Pärast nende võimsate Saksa vastupanusõlmede vallutamist meie väed ühinesid, et piirata sisse sakslaste Peterhof—Strelna rühmitise riismed, mis korratult taganesid lõuna suunas, jättes taandumisteedele maha transportvahendeid ja relvastust. 20. jaanuari õhtuks olid Peterhof—Strelna rühmitise riismed hävitatud. Meie väed vabastasid 30 asulat ja võtsid vangi üle 2000 sakslase.

PBL suurtükivägi toetas sel perioodil meie vägede pealetungi, tulistas sakslaste toetuspunkte põhiliste vastupanusõlmede lähistel, surus maha Saksa suurtükiväe rühmitisi, tulistas vaenlase elavjõu, autotranspordi ja relvastuse koondamispaiku, andis taganevate Saksa vägede pihta massilisi tulelööke.

PBL suurtükivägi tagajärjel oli sakslastel tohutu suuri kaotusi. Kogu operatsiooni kestel teostas PBL suurtükivägi enam kui 1000 laskmist. Lasti välja ligi 24 000 mürsku.

Ajavahemikus 14.—29. jaanuarini, kus armee oli pealetungil toetuspunktidele Krasnoje Selole ja Ropšale, hävitasid PBL õhujõud vaenlase tulepunkte ja elavjõudu kaevikuis, purustasid dzotte ja teisi kaitseehitisi. Rün-naklennukid saatsid jalaväge ja tanke lahinguväljal, lämmatades ja hävitades vaenlase tulepunkte, hävitajad katsid jalaväge ja tanke Saksa lennukite eest.

Pärast seda, kui sakslased hakkasid kiiruga taganema lõunasse ja läände Luuga jõe joonele, jätkas PBL lennukivägi koostööd meie pealetungivate vägedega ja hävitas vaenlase väeosi, relvastust ja raudtee-ešelone.

Ajavahemikus 1.—14. veebruarini, kus meie väed ületasid Luuga, Narva ja Plüssa jõe, jätkas PBL lennukivägi tihedat koostööd pealetungivate vägedega, ründas vaenlase tulepunkte, vägesid ja relvastust ta toetuspunktides, koondumispaikades ja teedel, toetas Kingis-

sepa linna vallutamist, jõgedest üleminekuid ja kattis meie vägede koondumist.

Operatsioonide ajal 14. jaanuarist kuni 14. veebruarini sooritas PBL lennuvägi ligi 25 000 lendu, kulutas võitlustegevuses üle 10 000 pommi, üle 100 000 mürsu, ligi 225 000 kuulipildujapadrunit ja tekitas sakslastele suuri kaotusi elavjõus, relvastuses ja transportvahendeis.

Edukate operatsioonide eest Leningradi blokaadi läbimurdmisel märgiti PBL õhujõude kolm korda Kõrgema Ülemjuhataja seltsimees Stalini käskkirjades. Kahele lennuväediviisile omistati „Gatšina“ ja „Ropša“ nimetus, kaks lennuväediviisi ja luurepolk autasustati Punalipu ordeniga.

X

PBL OSAVÖTT LÕOGIST KARJALA RAJONIS

Soomlastel oli Karjala maakitsusel rajatud kolm võimsat püsivkaitsejoont dzottide, toetuspunktide ja suurtükiväepositsioonidega.

Operatsioon Soome kaitse purustamiseks algas 9. juunil. Sellest võtsid osa PBL laevasuurtükid, rannakaitse- ja raudteepatareid.

Kohe esimesel päeval purustas PBL suurtükivägi esimesel kaitsejoonel kõik antud eesmärgid.

10. juunil löid Punaarmee väeosad soomlased välja esimeselt kaitsejoonelt ja alustasid lähenemist teisele kaitsejoonele. PBL suurtükivägi toetas jalaväe pealetungi, hävitades taanduvaid soome vägesid teedel ning takistades neil püsima jääda vahepealseile kaitsejoontele.

Soomlaste teise kaitsejoone läbimurd toimus kolme päeva jooksul, 14.—16. juunini. Vaatamata ägedale vastupanule, löödi soomlased välja ka teiselt kaitsejoonelt. Soomlaste kolmanda kaitsejoone purustamisest ja Viiburi vallutamisest võisid osa võtta ainult 1. merekaardi väe brigaadi raudteepatareid ja kahurpaadid. 20. juunil vallutas Punaarmee Viiburi, kogu järgneva kümne päeva jooksul kindlustasid raudteepatareid platsdarmi laiendamist edela pool Viiburit.

Ajal, kus kõik kolm soomlaste kaitsejoont Karjala maakitsusel olid läbi murtud ja Punaarmee võitles Viiburi lähistel, valmistas Punaarmee kõrgem ülemjuhatus ette uut lööki Soome relvastatud jõududele. Laadoga järve idakaldal pidid Punaarmee väeosad vallutama Olo-

netsi linna ja puhastama soomlastest järve ida- ja kirdekallas.

Et hävitada kalda läheduses seisvat soomlaste rühmitist, tuli nende tagalas läbi lõigata raud- ja maanteed ning vallutada tagala maanteeõlmed. See ülesanne lahendati kõige otstarbekamalt dessandi maalesaatmisega. Dessant saadeti maale edela pool Tuoloksa jõesuuet, kus laevad võisid soodsasti kaldale läheneda ja kus dessandi maalesaatmine oli kindlustatud vaenlase tiivalöökide vastu soo ja järvega.

22. juunil laaditi Volhovi jõe suudmes Laadoga sõjalise flotilli laevadele esimene osa dessandist — merejalaväebrigaadi osad. 23. juuni hommikul algas dessandi maalesaatmine. Operatsioon möödus edukalt. Dessant lõikas läbi raudteed ja maanteed. Päeva jooksul sooritasid soomlased vasturünnakuid, tuues kohale abijõude ja püüdes paisata dessanti järve. Toetatuna kahurpaatide suurtükitulest, lõi dessant soomlaste rünnakud edukalt tagasi ja säilitas oma positsioonid.

24. juuni õhtuks oli maale toodud Novaja Ladogast saabunud teine osa dessandist. Teise ešeloni saabumisel sundis dessant soomlasi asuma kaitsele.

26. juuniks oli vaenlase vastupanu kogu Karjala rinde lõunaosas murtud. Meie väed vallutasid Olonetsi linna ja tungisid edasi dessandi maabumisrajooni.

Õöl vastu 27. juunit ühinesid Karjala rinde väed dessandiga ja alustasid ühist pealetungi Ust-Vidlitsale, kusjuures neid toetasid kahurpaadid ja kaatrid.

Kogu operatsiooni kestel tegutses Laadoga sõjalise flotilli isikuline koosseis julgelt, otsustunult ja osavalt, kuigi operatsioon toimus tormise ilma tingimustes.

Laadoga sõjalise flotilli merimehi märgiti Kõrgema Ülemjuhataja Nõukogude Liidu marssali seltsimees Stalini käskkirjas.

Edasiste võitluste käigus Soome vastu võttis Punalipuline Balti Laevastik osa operatsioonist Koivisto saarestiku vallutamisel ja seejärel teiste Viiburi lahe saarte vallutamisest. Koivisto saarestiku saared Piisaari, Tor-

saari ja Koivisto vallutati merejalaväe brigaadi osade poolt.

21. juuni hommikul saadeti Piisaarile luurerood. Maabumine toimus ilma kaotusteta, mereväe soomuskaater surus maha vaenlase tulepunktid, mis avasid dessandile tule.

Maabunud dessant vallutas Piisaaril tugiala ja organiseeris ringkaitse. Tuues kohale abivägesid, püüdsid soomlased dessanti tagasi paisata, kuid dessant pidas visalt vastu ja tõrjus tagasi kõik soomlaste rünnakud.

Põhja poolt sõitis Koivisto väina sisse Soome sõjalaevade üksus, mis hakkas tulistama meie tugiala ja ujuvvahendeid. Võitluses meie soomuskaatriga ja rannapatareiga said Soome laevad mitu tabamust ja tõmbusid tagasi Viiburi lahte. Öö jooksul ründasid soomlased uuesti meie dessanti, kuid tagajärjetult.

22. juunil viidi Piisaaril maale kõik operatsiooniks ettenähtud väeosad koos 45-mm suurtükiväega. PBL lennäväe toetusel alustas dessant pealetungi lõuna poole ja 23. juuni hommikuks oli Piisaari täielikult puhastatud Soome vägedest, vaatamata viimaste ägedale vastupanule.

24. juuni hommikul Torsaarile ja Koivistole tunginud merejalaväe brigaadi osad leidsid, et need saared olid Soome vägede poolt juba maha jäetud. Nähes edasise vastupanu lootusetust, tõmbusid soomlased transportlaevadel tagasi Soome, jättes maha suure hulga väärtuslikku sõjavarustust — suurtükke, laskemoona, püsse, kaatreid, toiduaineid, autosid jne. Kaks nendest transportidest uputati meie torpeedokaatrite poolt.

25. juunil vallutati pärast lühikest võitlust Tupuransaari.

Ööl vastu 27. juunit vallutati Ruonti saar. Edasi teostati dessante Viiburi lahe saarte vallutamiseks. Soomlased kaitsesid Viiburi lahe positsioone suurima visadusega. Ent PBL isikulise koosseisu ja Punaarmee võitlejate mehisus ja heroism murdsid soome visaduse — meie dessant vallutas pärast vihaseid võitlusi Teikarsaari.

XI

PBL JÕELAEVADE BRIGAADI TEGEVUS PEIPSI JÄRVEL

Pärast Saksa vägede purustamist Leningradi all kulges rindejoon mõni aeg üle Peipsi ja Pihkva järve. Põhja ja lõuna pool neid järvi olid sakslastel tugevasti kindlustatud kaitsejooned, millede purustamine otserünakuga oleks nõudnud suurt materiaalseid vahendite kulu ja oleks kaasa toonud suuri kaotusi isikulises koosseisus.

Väejuhatuse valis teise lahendusviisi: kindlustatud positsioone kaitsnud saksa vägede purustamise seljatagant. Selleks tuli saata dessant järve läänekaldale ja toimetada seejärel suured väekoondised dessandi poolt vallutatud tugialale.

15. augustil koondati Želtši jõe suudmesse brigaadi laevad, milledele päeva jooksul paigutati esimene ešelon laskurdiviisist. 16. augusti koidikul jõudis jõelaevade brigaad vaenlase kalda juurde ja saatis edukalt maale kogu dessandi. Sakslaste tõkkesuurtüki kaldale lähenemisel lüüsi laevade suurtüki- ja kuulipildujatulega ning kaasavõetud jalaväe miinipildujate kogulaskudega.

16. augusti hommikul avastasid vaenlase lennukid teise ešeloni pealelaadimise Pnevõ küla juures. Sinna ilmus 25 vaenlase lennukit laevade ja teise ešeloni isikulise koosseisu ründamiseks, et takistada dessandi jõudude tugevdamist. Saksa lennukiväe rünnakud tõrjuti tagasi kohalejõudnud PBL õhutorjepatareide ja PBL õhujõudude poolt.

Vägede ja relvastuse vedu järve läänekaldale jätkus kuni 18. septembrini endise pingega. Saksa kaitse sügavusse edasitunginud dessandi toetamiseks paisati sinna veel üks laskurdiviis, sapööriväeosi jm.

Toimetanud varjatult üle Peipsi järve sajatuhandemehelise armee, kindlustasid jõelaevade brigaadi merimehed meie vägede edukaid ja ootamatuid operatsioone.

Dessant murdis läbi sakslaste kaitsejoone ja Punaarmee väeosad alustasid laial rindel kiiret pealetungi, vabastades Eesti vabariigi territooriumi. Kogu jõelaevade brigaadi isikuline koosseis tegutses mehiselt ja oskuslikult. Eriti paistis silma 2. järgu kapteni Aržavkini üksus ja polkovnik Kurotškini lendurid. 3. Balti rinde ülemjuhataja avaldas erikäskkirjaga jõelaevade brigaadile tänu, märkides nende vaprat ja edukat tegevust desantoperatsiooni läbiviimisel.

XII

PBL OSAVÕTT BALTIMAADE VABASTAMISEST.

19. septembril ületasid Leningradi rinde väed Narva jõe ja läksid üle pealetungile, alustades kiirelt läände taganeva vaenlase vägede jälitamist.

22. septembril vallutasid Leningradi rinde väed võitlustega Eesti NSV pealinna Tallinna. Samal ajal tungisid merelt Tallinna reidile laevastiku torpeedokaatrid.

Punaarmee väeosade edasitungil maarindel vallutas Punalipuline Balti Laevastik saared ja vabastas Soome lahe lõunaranniku. Miinihädaoht lubas nendeks operatsioonideks kasutada ainult madalalt vees istuvaid ja kiiresti liikuvaid laevu — torpeedokaatreid, kuigi neil oli kaotusi miinide tõttu.

Dessantoperatsioonideks määrati merejalaväebrigaadi osad. Järjekorras vallutati Suur Tütarsaar, Kunda ja Loksa sadam. Ööl vastu 23. septembrit vallutas dessant Tallinna sadama, kusjuures võeti vangi rühm saksa sõdurid. Võitlustega vallutati Naissaar ja Aegna saar, Paldiski sadam, Suur ja Väike Pakri saar. Ööl vastu 27. septembrit maabusid PBL väeosad Vormsi saarel ja vallutasid selle.

Leningradi rinde vägede ja PBL väeosade kiire pealetung Eestis ei võimaldanud sakslastel peatuma jääda mingil vahepealsel kaitsejoonel. Sakslased paisati mandrilt saartele.

29. septembril saadeti dessant maale Muhu saarel. Esimene osa dessandist ühe laskurpataljoni koosseisus viidi üle 12 torpeedokaatril ja 96 amfiibil. Patareid Virt-

sust ja kaatrite tuli lämmatasid sakslaste suurtüki- ja miinipildujatule. Pärast dessandi teise osa maabumist puhastasid meie väed sakslastest kiiresti Muhu saare, mis sai nüüd tugialaks edasisel pealetungil Saaremaale. Saaremaale taganemisel lasksid sakslased mitmes kohas õhku tammi, mis ühendas Muhumaad Saaremaaga.

2. oktoobril saadeti dessant maale Hiiumaal Heltermaa rajoonis. Sakslaste tõkketuli suruti maha meie lennuväe poolt. Maabumiskohta tulistavad vaenlase laevad aeti minema PBL lennuväe poolt ja 3. oktoobri jooksul löödi sakslased Hiiumaalt välja. Sakslaste kätte jäi ainult Saaremaa, suurim Eesti saar.

5. oktoobril enne koitu maabus Saaremaa rannikul Tallinu küla rajoonis kaks dessantrühma, kuhu kuulus 2500 võitlejat koos suurtükiväega. Sakslased dessandi maalesaatmist selles piirkonnas ei oodanud ega osutanud seepärast kohe organiseeritud vastupanu. Kui aga sakslased tõmbasid oma jõude meie dessandi maabumiskohale, siis oli tugiala juba kindlustatud ning PBL lennuvägi ja meresoomuskaatrite tuli murdsid sakslaste hili-
nenud vastupanu.

Pealetungi arendamisel ühines dessant üle tammi tunginud väeosadega ja alustas edasitungi saare sisemusse.

Saare pealinn ja sadam vallutati meie vägede poolt 7. oktoobril. 8. oktoobriks olid Saksa väed tõrjutud Sõrve säärele.

Kitsal Sõrve säärel püstitasid sakslased võimsad kaitsejooned. Kuramaa poolsaarelt said sakslased üle Irbeni väina värsked abijõude ja laskemoona. Sõrve kaitsmisest võtsid osa Saksa miinilaevad ja kiired dessantpargased.

Mitu nädalat kestnud sügistormid takistasid meie laevade ja lennuväe tegevust.

18. oktoobril algas Sõrve poolsaarel meie vägede otsustav pealetung, mida toetasid kahurpaadid, soomuskaatrid ja PBL lennuvägi. Samal ajal toimusid merevõitlused, kus uputati kaks Saksa miinilaeva ja vigastati üht ristlejat.

Ägedad võitlused Sõrvel kestsid kuni 24. novembrini. Sel päeval hakkasid sakslased paigutama laevadele oma vägesid, et neid evakueerida. Suur osa taganevaist sakslastest hävitati. Rannikul saadi suurel hulgal väärtuslikku sõjasaaki.

Eesti NSV oli täielikult vabastatud fašistlikest rööv-
vallutajaist.

Kõrgema Ulemjuhataja Nõukogude Liidu marssali seltsimees Stalini käskkirjas olid vägede hulgas, kes paistsid silma Saaremaa vabastamisel, märgitud ka sellest operatsioonist osavõtnud PBL merimehed.

XIII

OPERATSIOONID VAENLASE UHENDUS- TEEDEL BALTI MEREL

ALLVEELAEVADE TEGEVUS

Soome kapitulatsioon ja sõjast väljalangemine muutis olukorra allveesõjas. Möödudes saksa tõketest Soome lahes, viidi allveelaevad skääride kaudu Soome lahe idaosast välja ja paigutati lahe suudmesse (Soome sadamaisse), misjärel nad viidi edasi positsioonidele Balti merel, peamiselt laevateedele, mis ühendasid sakslaste Kuramaa rühmitist Saksamaa sadamatega.

Vaatamata laevasõiduks ja võitlustegevuseks ebasoodsale aastaajale (sügis ja talv), ja sellele, et sakslased omasid rohkesti kergeid merejõude, löid võimsa ning organiseeritud allveelaevatõkke ja varustasid oma laevad moodsaimate võitlusvahenditega allveelaevade vastu, saavutasid meie allveelaevad siiski suurt edu. 1944. a. oktoobrist kuni 1945. a. märtsini uputasid meie allveelaevad 46 saksa transportlaeva, 2 tanklaeva, miiniristleja, 3 vahilaeva ja traaleri, peale selle vigastati torpeedodega 3 miiniristlejat ja 2 transportlaeva.

Allveelaevad opereerisid Vindavi, Liibavi ja Meemeli juures, Danzigi lahes ja Pommeri lahe lähistel. Edukate torpeedorünnakutega paistsid neis operatsioonides silma 3. järgu kaptenid Travkin ja Kalinin, kelledele omistati Nõukogude Liidu kangelase nimetus.

Allveelaevade edule aitas kaasa side parandamine lennuväega, mis andis neile iga päev edasi õhuluure andmeid.

TORPEEDOKAATRITE OPERATSIOONID

Punaarmee väeosade väljumisel Balti mere rannikule ja rannikul baaside vallutamiseks avanes võimalus kasutada vaenlase ühenduste vastu võimsat relva — torpeedokaatreid.

Esimesena paigutati Saaremaalt Sveta lahe baasi Balti mere rannikul 3. järgu kapteni Ossetski torpeedokaatrite divisjon. Sellel teel tuli kaatreil ületada jäävälju.

Brigaadi teised torpeedokaatrid asetsesid Tallinnas, Kroonlinnas ja Leningradis, kust nad raudteel ja veoautodel toimetati Balti mere sadamaisse.

3. järgu kapteni Ossetski kaatrid alustasid veebruaris öösiseid retki vaenlase otsimiseks. Nende raskete retkede ajal talvetingimustes, kus kaatrid ja inimesed katkusid jääkoorega, otsisid vaprad kaaterlased vaenlase laevu ja uputasid neid.

12. veebruaril avastasid neli meie torpeedokaatrit Liibavi rajoonis neli transportlaeva, mis sõitsid kahe vahilaeva, kahe traaleri ja mitme kaatri kaitsel. Tunginud transportlaevade juurde läbi vaenlase tuletõkke, uputasid kaatrid kaks transportlaeva veeväljasurvega 3000 ja 7000 tonni.

Veebruari lõpus kohtas kolm meie torpeedokaatrit kaht vaenlase transportlaeva, mida saatsid neli vahilaeva ja kaheksa vahikaatrit. Meie kaatrid asusid rünnakule ja uputasid kaks transportlaeva ning vahilaeva.

Märtsikuu algul hakkas Meemelist opereerima 2. järgu kapten Beluši torpeedokaatrite divisjon.

3. järgu kapten Tšebõkini viis kaatrit avastasid ühel otsimisoperatsioonil konvoi, mis koosnes 10 transportlaevast 3 miinilaeva, 3 vahilaeva ja 8 vahikaatri saatel. 3. järgu kapten Tšebõkini lüüsi tungis transportlaevade kolonni vahele ja uputas kaks transportlaeva. Kaptenleitnant Afanasjevi teine lüüsi uputas samuti kaks transportlaeva.

Sakslased olid sunnitud muutma oma Liibavist väl-

juvate konvoide sõiduteed, viies selle lääne poole, et eemaldada seda torpeedokaatrite operatsioonitsoonist.

Sel ajal asusid tegevusse Nõukogude Liidu kangelase 2. järgu kapten Ossipovi ja 3. järgu kapten Uštševi divisjonide kaatrid.

Neli kaatrit 3. järgu kapten Uštševi juhatusel paigutati Danzigi lahte, kus nad teostasid rea uljaid torpeedorünnakuid. Hela juures uputasid nad kaks miiniristlejat, seejärel kaks transportlaeva ja kaks kiirkäigulist desantpargast.

2. järgu kapten Ossipovi kaatrite rühm uputas Liibavi rajoonis kaks Saksa transportlaeva ja ühe kiirkäigulise dessantpargase.

Nelja sõja-aasta kestel sakslaste vastu tegutsesid Punalipulise Balti Laevastiku torpeedokaatrid aktiivselt ja energiliselt ning olid ohtlikuks relvaks vaenlase vastu.

Kogu sõja kestel polnud ühtki suuremat või väiksemat mereoperatsiooni, millest poleks osa võtnud torpeedokaatrid.

Alates esimesest kampaaniast 1941. a. kuni viimaste sõjapäevadeni näitasid meie kaaterlased oma relva kasutamisel uljuse, täpse arvestuse ja kõrge meisterlikkuse eeskuju. Samuti näitasid nad endid suurepärase merimeestena.

PBL ÕHUJÕUDUDE OPERATSIOONID

PBL õhujõudude ümberpaigutamine merele lähemal asetsevaile lennuväljadele tõstis tunduvalt kõigi lennuväeliikide aktiivsust võitluses vaenlase ühenduste vastu Balti merel ja sõjamerebaaside vastu.

Torpeedolendurid uputasid ajavahemikus 1945. a. jaanuarist kuni aprillini 53 Saksa transportlaeva kokku veeväljasurvega üle 300 000 tonni, 11 vahilaeva, 1 allveelaeva, 1 tanklaeva, 2 traalerit, 1 ujuvdoki ja vigastasid 8 transportlaeva. Ristlemislendudel uputati veel 4 transportlaeva.

Miinitõkkeid asetati lendurite poolt Liibavi, Meemeli ja Pillau sadamate lähistele.

Pommituslennuvägi sooritas märtsikuus mitu rünnakut vaenlase laevadele Danzigi lahes ja Pillaus ning uputas 1 miinilaeva, 6 transportlaeva ja 1 kiirkäigulise dessantpargase.

Rünnaklennuvägi andis lööke vaenlase sõja-merebaasidele ja ühendusteedele Balti merel, mille tulemusel uputati 2 miiniristlejat, 1 vahilaev, 1 traaler, 3 vahikaatrit, 3 kiirkäigulist dessantpargast, 13 transportlaeva ja 1 tanklaev.

Rünnaklennuvägi võttis osa ka võitlustegevusest maa- ja merel Liibavi ja Meemeli suunas.

Hävituslennuvägi kaitses meie sõja-merebaase, merel viibivaid laevu, lennuvälju, lennukeid, teostas Balti merel luuret, ründas vaenlase lennukeid ja elavjõudu.

Jaanuari-, veebruari- ja märtsikuu kestel pidasid hävituslendurid 57 õhuvõitlust, kus tulistati alla 79 vaenlase lennukit.

PBL õhujõud tekitasid sakslaste transportlaevastikule suuri kaotusi ja sundisid neid vähendama meretransporte Kuramaa rühmitise varustamiseks.

XIV

PUNAARMEE ABISTAMINE SAMLANDI POOLSAARE PUHASTAMISEL

Pärast Königsbergi vallutamist tormijooksuga asus Punaarmee puhastama Saksa vägedest Samlandi poolsaart.

Punaarmee löikas taganevad Saksa väed osadeks ja sulges taandumistee suurele Saksa rühmitisele ida pool Fischhausenit. See rühmitis otsustas siis Paisi rajoonist minna üle lahe Kamstigall-Pillausse.

Sel ajal asus Paisis 2. järgu kapten Krohhini soomuskaatrite divisjon, mis märkas sakslaste üleminekut lahest. Kaatrid avasid sakslaste ujuvvahendeile tule ja uputasid 2 kiirkäigulist pargast, 3 pargast ning üle 100 paadi ja parve. Veest korjati välja mitukümmend saksa sõdurit, hukkus aga rohkem kui 6000 Saksa sõdurit ja ohvitseri. Nähes, et piiramisest on võimatu läbi murda, panid ülejäänud sakslased relvad maha ja andsid end vangi. Pärast seda puhastati Samlandi poolsaar Saksa vägedest.

Et Pillau garnisonil ära lõigata taandumisteed Frische Nehrungi maaninale, sooritati sinna maaninale dessantoperatsioon. Dessandist võtsid osa merejalavägi ja Punaarmee laskurväeosad.

Dessant saadeti maale pärast maandumiskoha eelnevat tulistust välisuurtükiväe ja lennuväe poolt. Maabumine toimus kahelt poolt — merelt ja lahe poolt Paisist.

Pärast maaleminekut ja dessandi kindlustamist Frische Nehrungi maaninal, likvideeriti viimsed vastupanukolded Pillaus.

XV

BORNHOLMI SAARE VABASTAMINE

Sakslaste poolt okupeeritud Taani saar Bornholm oli muudetud Saksa laevastiku allveelaevade ja kergete jõudude baasiks.

Punaarmee väeosade edasitungi arenedes Balti mere rannikul ja Saksamaa baaside ning sadamate vallutamisel vedasid sakslased sealt elanikke ja osaliselt vägesid Bornholmile.

9. mail väljus Kolbergist Bornholmi saarele rühm vahi- ja torpeedokaatreid koos dessandiga, mis koosnes ühest roodust merimeestest, et esitada Saksa väejuhatusele saarel kapitulatsioonitingimused. Saarele lähenemisel rühma ei tulistatud, kuid alistumisultimaatumit ka vastu ei võetud.

Kolbergist väljakutsutud lennuväegrupp sooritas Renne sadamale massilise rünnaku, mille tulemusena uputati 4 transportlaeva, 3 kiirkäigulist dessantpargast, 2 traalerit ja 1 vahilaev. Pärast õhurünnakut saadeti sadamasse dessant, misjärel sakslased nõustusid tingimusteta kapitulatsiooniga.

Saksa garnison, mis koosnes 12 000 sõdurist ja ohvitserist, viidi koos saksa elanikkonnaga mandrile. Bornholmi saar oli vabastatud Saksa okupantidest.

Saksamaa üldkapitulatsioon katkestas Punaarmee väeosade ja Punalipulise Balti Laevastiku edasise pealetungi.

Punalipulise Balti Laevastiku edu sõjas fašistliku Saksamaa vastu seletub sellega, et võitluste käigus ka-

rastusid ja kasvasid ohvitseride, vanemate ja punalae-
vastiklaste kaadrid, kes omandasid rikkalikke võitlus-
kogemusi ja õppisid hästi sõdima, täielikult valitsema
relvi kaasaegse merevõitluse olukorras.

Sõda oli meie kaadrite erapooletuks eksamineerijaks.
Meie kaadrid väljusid sõjast küpsustunnistusega. Sellest
kõneleb 69 675 valitsuse autasu ordenite ja medalite näol,
mis on sõja ajal antud laevastiku isikulisele koosseisule.
Samuti kõneleb sellest see, et samal ajal võrsus laevast-
tikust 135 Nõukogude Liidu kangelast, neist on neli
kahekordsed kangelased. Sõja jooksul said 29 laeva, väe-
osa ja väekoondist kaardiväe nimetuse, 59 on autasus-
tatud Nõukogude Liidu ordenitega.

Punalipulise Balti Laevastiku edu Isamaasõjas sele-
tub ka sellega, et meie kaadrid omandasid enne sõda ja
sõja käigus hoolikalt marksistlik-leninlikku teooriat,
koondusid partei ja kommunistlike noorte organisatsioo-
nide ümber, võtsid eeskuju kommunistidelt ja kommu-
nistlikelt noortelt, kes oma avangardliku osaga võitsid
autoriteedi laiade merimeeste masside hulgas.

Laevastik täitis oma kohuse, Kodumaa ees, sest teda
kasvatas, innustas võitlusse ja viis võidult võidule suur
juht ja geniaalne väepealik seltsimees Stalin.

A

15891

i 2035067

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01180579 5